Posudek disertační práce Radky Majerové *Lingvistika ve speciální pedagogice*

Disertační práce Radky Majerové je věnována tématu velmi zajímavému z hlediska teoretického a velmi užitečnému z hlediska praktického a pojednává o něm způsobem mimořádně podnětným, jednak v tom, že se neobává vystupovat s původními myšlenkami a původními terapeutickými postupy, nezřídka v polemice s dosud převažující praxí, jednak v tom, že významně čerpá ze své mnohaleté praxe, o ni svá zjištění a závěry opírá a také je příklady z praxe velmi hojně dokládá.

Rád bych hned úvodem konstatoval, že volbou tématu i původností jeho zpracování autorka prokázala schopnost tvůrčím způsobem a na odpovídající odborné úrovni pracovat v oboru a že její text odpovídá požadavkům kladeným na kvalifikační práce tohoto typu.

V centru autorčiny pozornosti jsou lidé s vývojovou anartrií. Jádrem práce je druhá kapitola: Radka Majerová se v ní postupně zabývá vymezením vývojové anatrie, zvláště jejím odlišením od vývojové dysartrie (které zřetelně a přesvědčivě zdůvodňuje), její možnou souvislostí se sekundární dysfázií (rozebírá jako možné příčiny poruchu porozumění, poruchu vnitřní řeči a další faktory), podrobněji se v souvislosti s vývojovou anartrií zabývá maturačními hypotézami, osvojováním metafor a poměrně obsáhle probírá problematiku vztahu mezi vnitřní řečí a myšlením, opět s oporou se zkušenostmi z práce s lidmi s vývojovou anartrií. Poslední subkapitola je věnována dosavadním postupům při terapii (či rehabilitaci, speciálněpedagogické a logopedické). V kapitole třetí naznačuje možnosti přenosu terapeutické metodologie, kterou užívá při práci s lidmi s vývojovou anartrií, na terapii malých dětí s vývojovou dysfázií.

Z těchto kapitol pak autorka vychází při formulaci závěrů: formuluje je s dostatečnou jistotou a zároveň uvážlivě, s vědomím, že některé závěry by bylo záhodno podrobit dalším zkouškám v praxi.

Předložená práce Radky Majerové se vyznačuje několika typickými rysy, pokládám je za její silnou stránku:

a) Autorka se dobře orientuje v odborné literatuře z oboru i v současné terapeutické praxi, je schopna je samostatně, s nadhledem a někdy kriticky posuzovat a své soudy opírá o relevantní argumenty. Reflektuje přitom explicitně i případné slabiny svého stanoviska, resp. omezení svého postupu, je schopna o nich diskutovat a uvažuje zpravidla i o cestách k jejich dalšímu ověření (srov. např. *neznám přesné mozkové léze lidí s vývojovou anartrií, můžu se tedy pouze pokusit vysledovat jejich nejčastější symptomatologickou charakteristiku a ukázat ji na konkrétních příkladech*).

b) Svá řešení, teoretická stanoviska i praktická doporučení opírá důsledně o vlastní empirickou zkušenost ze své vlastní bohaté praxe, dovede své zkušenosti zhodnotit, konfrontovat s dosavadní tradicí a dospívat tak k upřesnění nebo návrhům na revizi dosavadních teoretických postulátů i dosud obvyklých postupů. Nezřídka se přitom vyslovuje vůči zavedené praxi polemicky, její závěry se však jeví jako zdůvodněné (srov. např. *Školský vzdělávací systém, zejména v mimopražských oblastech, ale také v řadě pražských škol, needukuje správně psanou řeč u inteligentních lidí s vývojovou anartrií. Namísto speciální edukace psané řeči jim navrhuje, pod vlivem doporučení speciálně pedagogických a logopedických přístupů, alternativní (obrázkové) komunikační softwary, které do určité míry mohou sloužit k jistému druhu komunikace, ale nedokáží rehabilitovat jazykové funkce ani naučit člověka číst a psát. Děje se tak proto, že různí odborní kolegové nevědí,* **jak** *učit lidi s vývojovou anartrií psanou řeč při manifestujících se jazykových obtížích*). Přispívají k tomu mj. i četné případové studie, které autorka průběžně uvádí a rozsáhle jejich výsledky komentuje, to pokládám za velmi cenné.

   Ocenit je potřeba i to, že je ochotna přinášet i své názory a hypotézy a že je formuluje s náležitou zdrženlivostí – srov. *Na základě této své zkušenosti si pochopitelně netroufám cokoli zobecnit. Přikláním se však k názoru, že neurobiologie člověka zůstává v průběhu jeho aktivního života na osvojování jazyka vždy připravená. Dále se přikláním k názoru, že později v životě, a to v různých jazykových okolnostech, v nichž se člověk může ocitat (okolnost osvojování češtiny mateřsky znakujícími neslyšícími lidmi, osvojování druhého jazyka z multikulturních důvodů), hraje roli kvalita osvojení L1*. Čtenář tak vidí velmi plasticky autorčin vývoj ve zpětném pohledu a často i její další perspektivy a záměry.

c) Práce Radky Majerové je velmi zřetelně orientována na dosažení praktického cíle – na zlepšení současné terapeutické praxe. K tomu směřují i ty pasáže jejího textu, které mají zdánlivě odtažitou, teoretickou povahu, případně se mohou jevit jen jako terminologické zpřesnění (srov. např. zdůvodnění termínu *řečová porucha s druhotnou jazykovou poruchou,* resp. *sekundární dysfázie u vývojové anartrie - Navrhuju to z praktických důvodů - terapeut potřebuje vědět, CO má rehabilitovat;* resp. *Terapeut potřebuje vědět, že má rehabilitovat dosud špatně aktivizované hloubkové struktury jazyka, což je zvláště těžké, děje-li se to až po ukončení fáze raného dětství a pouze v modu psané řeči*).

d) Autorka ukazuje, jak k své teorii a praxi, resp. k jejich modifikaci, postupně dospívala, jak postupně získávala zkušenosti, jak se vyvíjely její terapeutické postupy. Čtenář tak může jasněji nahlédnout i do jejího způsobu uvažování, posoudit její dosavadní vývoj i její plány do budoucna (srov. např. *Do budoucna bych ráda tuto problematiku více zpracovala a*

vytvořila speciální výukový materiál k výuce syntaxe a textové koherence pro lidi s vývojovou anartrií).

Jak jsem uvedl už na začátku svého posudku, pokládám předloženou práci za velmi zajímavou a inspirativní; je promyšlená, dobře založená, adekvátně provedená, přináší řadu nových poznatků a cenných podnětů pro zlepšení péče o osoby s vývojovou anartrií i další postižené jinými komunikačními poruchami i pro rozvíjení poznatkové báze v oboru a z ní vycházejících teorií.

Pro obhajobu bych rád uvedl dvě otázky:

a) Autorka v souvislosti s klinickou lingvistikou píše o „lingvistice v aplikaci". Patrně se shodneme v názoru, že jde o aplikovanou lingvistiku, resp. o jednu z jejích četných větví. V aplikované lingvistice posledních cca čtyř dekád se více či méně ustálilo odlišování aplikované lingvistiky (*applied linguistics*) jako svébytného oboru a *linguistics applied* (jako český ekvivalent bych nejspíše volil právě termín lingvistika v aplikaci) jako využívání lingvistických nástrojů a epistemologie v určité oblasti společenské praxe.
   Hranice mezi nimi není přirozeně ostrá, byl bych ale rád, kdyby se autorka mohla k poměru mezi aplikovanou lingvistikou a lingvistikou v aplikaci, resp. o pozici klinické lingvistiky v ní vyslovit.
b) Autorka svou prací podle mého názoru přesvědčivě dokládá užitečnost lingvistické perspektivy pro speciálněpedagogickou a logopedickou intervenci. Mohla by se vyslovit k případné potřebnosti či eventuálním možnostem prohloubení lingvistického zázemí u praktiků působících v oblasti péče o osoby s komunikačním handicapem?

Po formální stránce pokládám práci rovněž za dobrou, nemohu ale zamlčet zbytečná formální zanedbání – nedostatky v interpunkci, v stupňování adjektiv (*častěji frekventovaná*, *nejvíce častých*) i jiné ryze formální poklesky, které lze hodnotit jako přehlédnutí při závěrečné korektuře.

To ovšem nijak nesnižuje celkové jednoznačně kladné hodnocení předložené práce. Rád ji doporučuji k obhajobě a navrhuji udělit na jejím základě a na základě úspěšné obhajoby autorce hodnost Ph.D.

Prof. PhDr. Karel Šebesta, CSc.